

1998 m. gruodžio 21 d. PRIEDAS

DAR VIENA DIENA

1998 12 10

**Seimo deklaracijos
“Dėl komunizmo ir buvusių
komunistinio okupacinio
režimo struktūrų vertinimo”
projekto pateikimas**

Posėdžio pirmininkas A.VIDŽIŪNAS. Kolegos, penktas klausimas – Seimo deklaracijos “Dėl komunizmo ir buvusių komunistinio okupacinio režimo struktūrų vertinimo” projekto Nr.P–1486(2). Pateikimas. Aš tuoj kviečiu į tribūną Seimo Pirmininką V.Landsbergį. O pats dar primenu Statuto 177 straipsnį, kad svarstyimo metu į klausimus atsako rezoliucijos projekto iniciatorių atstovas. Taigi – projekto iniciatorius, o po to bendrąja tvarka vyksta diskusija. Po to mes apsisprendžiame, ar priimti rezoliuciją be pataisų, ar redaguoti ir t.t. Taigi iš pradžių V.Landsbergio žodis, atsakymai į klausimus, paskui mūsų diskusija. Kviečiu į tribūną, pone Pirmininke.

V.LANDSBERGIS. Gerbiamasis posėdžio pirmininke, gerbiamieji kolegos, šios deklaracijos idėją ir pagrindinį turinį aš pateikiau užvakar čia, Seime, iškilmingame posėdyje, minint Visuotinės Žmogaus Teisių Deklaracijos 50–metį. Taigi esmė Jums yra pažįstama. Dabar čia yra deklaracijos projektas su kai kuriais patobulinimais ir patikslinimais. Norėčiau šiek tiek papildyti tarptautinį, politinį, moralinį foną, kuriame ir mūsų Seimo deklaracija turės savo vietą.

Aš tikiuosi, kad nėra reikalo skaityti ištisai, nes Jūs turite antrąjį projektą. Paskaitysiu keletą citatų iš kitų valstybių analogiškų įstatymų aktų. Štai trumpai Čekoslovakijos 1993 m. Liustracijos įstatymas, kuriame konstatuojama: “1948 – 1989 m. Čekoslovakiją valdęs komunistinis režimas buvo nusikalstamas, neteisiškas ir smerktinas. Čekoslovakijos Komunistų partija buvo nusikalstama ir smerktina organizacija”, ir taip toliau. Žinome, kad tai buvo pirmasis ir labai svarbus šio pobūdžio įstatymas išsivadavusioje iš komunistinės totalitarinės diktatūros šalyje. Jis buvo priimtinėjamas apie porą metų, šlifuojamas, ir čia – galutinis priimtas tekstas, kuriame yra ir daugiau labai pažymėtinų dalykų. Jis buvo pasirašytas Prezidento V.Havelo ir iki šiol veikia. Dar galėčiau priminti, kad po metų, 1994 m. kovo 8 d., Vengrijos parlamentas priėmė Liustracijos įstatymą, kuris prasideda tokiais žodžiais: “Nacionalinis Susirinkimas, norėdamas išsaugoti viešojo gyvenimo demokratinėje valstybėje švarumą, priima Liustracijos įstatymą”. Toliau jis detalizuoja įvairių pareigūnų atsakomybę, ir jų prievolę pareikšti apie savo bendradarbiavimą su slaptosiomis struktūromis,

ir tam tikrus apribojimus jų galimybių užimti valstybėje aukštas pareigas.

Papildytas tas įstatymas buvo priimtas dar kartą po dvejų metų – 1996 m. liepos mėnesį. Priimant jį Vengrijos valdžioje buvo socialistų (buvusių komunistų) partija, jį pasirašė prezidentas A.Gioncas, filosofas, rašytojas. Tai įstatymas, kuris nesudraskė ir nesupriešino Vengrijos, o padėjo Vengrijai eiti į priekį, į tuos pasiekimus, kuriuos ji turi kurdamas demokratinę visuomenę ir tapdama pripažinta naujosios Europos valstybe – taip pat, kaip ir Čekija, Slovakija.

Jums turėtų būtų įdomu, kas vyks ta mūsų kaimynystėje. Štai šiemet birželio 17 d. Lenkijos Seimas priėmė analogišką nutarimą, pagrįstą dviem Laisvės sąjungos ir Solidarumo akcijoms jau metų pradžioje pateiktais nutarimų projektais, po kurių turėjo eiti įstatymai. Galutinis nutarimo tekstas, priimtas birželio 17 d., turi tokių teiginių: “Lenkijos Respublikos Seimas pareiškia, kad Lenkijai primesta komunistinė sistema nuo pradžios iki pabaigos buvo nusikalstamo pobūdžio. Ji tarnavo svetimų interesų užtikrinimui ir žmonių sunaikinimo grėsmei nešančios marksizmo–leninizmo ideologijos plėtimui. Lenkijos komunistų partija (PZPR) iki aukščiausio laipsnio atsakinga už komunizmo egzistavimą Lenkijoje, mes ją pripažįstame nusikalstama organizacija”.

Visai neseniai, spalio mėnesį, buvo priimtas Lenkijos įstatymas dėl aukštųjų pareigūnų bendradarbiavimo su slaptosiomis tarnybomis. Komentuodami jį, teisininkai pabrėžė, jog pagrindinis tikslas – užtikrinti valstybės saugumą. Tame įstatyme nustatyta reikalavimas, kad visi teisėjai, mi-

nistrai, parlamentarai, aukštieji pareigūnai ir valstybinės žiniasklaidos darbuotojai deklaruotų apie savo buvusius ryšius su slaptosiomis tarnybomis.

Konstitucinis tribunolas patvirtino šį įstatymą, Prezidentas A.Kwasniewskis jį pasirašė. Ir nutarimui, ir įstatymui priešinosi buvusi Lenkijos komunistų partija (arba PZPR), buvo net išėjimų iš salės ir panašiai. Tačiau tie įstatymai taip pat priimti. Tai Vidurio Europos valstybių geopolitinis ruožas, kuriame ir mes, kaip manome, esame.

Priimdami, kaip aš tikiuosi, deklaraciją, kuri yra Jums pateikta, mes atsisostojame į tų valstybių gretą, o ne liekame kažkokiame plotelyje tarp Rusijos ir Baltarusijos, kur, kaip žinome, vyksta visiškai priešingi procesai, nutariama atstatyti paminklą, pavyzdžiui, raudonojo teroro simboliui – F.Dzeržinskiui.

Štai šiek tiek to tarptautinio fono einant mums į šios deklaracijos priėmimą kaip į svarbų politinį moralinį aktą. Aš tai ir norėčiau pabrėžti – būtent Jums pateiktos deklaracijos politinį moralinį turinį.

Tuo tarpu tiek. Ačiū už dėmesį.

PIRMININKAS. Pone pranešėjau, Jūsų nori paklausti 10 Seimo narių. Pirmasis – Seimo narys K.Kuzminskas.

K.KUZMINSKAS. Gerbiamasis Seimo Pirmininke, visi suprantame, kad ši mūsų nuostata turi būti išsakyta. Labai gaila, kad Lietuva yra vėl gale. Dauguma žmonių mums priekaištauja, kodėl tai nebuvo padaryta anksčiau. Džiaugiuosi, kad nors ir vėliau, bet tai mes numatome padaryti.

Pirmajame projekte, manau, buvo daug geresnė nuostata, kuri įrašy-

ta gale, kad Seimas skelbia esąs pasiryžęs toliau rengti ir svarstyti tokius teisės aktų projektus. Kas Jus paskatino išbraukti iš pirmojo projekto šį teiginį? Nejaugi mes, Seimas, jau atsisakome rengti įstatymus, o tik svarstyti ir priiminėti? Ačiū.

V.LANDSBERGIS. Mes tikrai neatsisakome. Seimas yra visiškai laisvas ir rengti, ir priiminėti bet kokius įstatymų projektus. Tokia tezė, toks apsiskelbimas, man atrodo, gal būtų ir perteklinis: kad niekas nesuabejotų, jog Seimas nuosekliai dirbs šia kryptimi, lyg Seimas dar pats sau priima tokį įpareigojimą. Dėl to pertekliaus ir tartum kokio nors abejojimo, neva Seimas nebus laisvas veikti, jeigu jis čia neįrašys tokio įsipareigojimo, aš nutariau, kad tai yra nebūtina. Tai yra savaime suprantamas dalykas.

PIRMININKAS. Seimo narys J.Karosas.

J.KAROSAS. Gerbiamasis Pirminke, Jūs čia paminėjote, ir yra žinoma, kad panašaus pobūdžio dokumentai daugelyje Europos valstybių, buvusio bloko valstybių, buvo priimti tų valstybių kaip tikrai nepriklausomų valstybių kūrimosi pradžioje. Taip pat Jūs žinote tą situaciją, kuri buvo Lietuvoje 1990–1993 m. 2,5 metų buvo dauguma, sakykime, ne tų, kurie netrukė tam reikalui, o tų, kurie netrukė tam reikalui. Kodėl tai nebuvo padaryta (iš tiesų prasmingai padaryta) pirmaisiais mūsų nepriklausomos valstybės gyvavimo metais? Ačiū.

V.LANDSBERGIS. Gerbiamieji Seimo nariai, aš paminėjau metus, kuriais yra priimti kitų Vidurio Europos valstybių analogiški teisiniai aktai arba nutarimai, arba deklaracijos. Tai toli gražu nėra taip, kaip Jūs sakote, iš karto atkūrus demokratiją. Čekoslovakijoje tai įvyko 1989 metais, o įstatymas (pirmoje iš jų) priimtas 1993–1994 m. Taip pat Jūs turbūt pastebėjote, kad Vengrijoje tai buvo priimta 1994 m. Bulgarijoje, aš galėčiau paminėti, yra šiais metais priimti analogiški aktai. Lenkijos paminėjau du dokumentus: nutarimą ir įstatymą. Jie yra priimti tik šiemet. Jūs galėtumėte lygiai taip pat paklausti, kodėl Lenkijoje nebuvo priimta iš karto? Manau, istoriją Jūs puikiai atsimenate ir žinote, kad pirmasis Lenkijos demokratėjimo ir išsilaisvinimo laikotarpis buvo pagrįstas tam tikru “apskrito stalo” sutarimu, kur pusę vietų parlamente tebeturėjo senosios nomenklatūros atstovai, tik pusė buvo renkama ir t.t. Po to įvyko panašus procesas kaip Lietuvoje, visišką val-

džią vėl gavo buvusi kompartija, pakeitusi pavadinimą. Jeigu ji dabar prišinasi tokių aktų priėmimui neturėdama daugumos, tai neturėtų Jums kilti klausimų, kodėl jie tada nepriėmė tokio įstatymo.

Mes turbūt nesvarstysime, kodėl LDDP daugumos laikais nebuvo priimti panašūs aktai. Mes juk ne maži vaikai. Žinome, kokios buvo nuostatos. Prisimename, kaip šiame Seime, šioje salėje, Seimo kolegos, buvę politiniai kaliniai buvo net garsiai vadinami banditais. Čia buvo ne ta atmosfera, kuriai esant būtų galima žengti istorinio teisingumo sakymo ir išraiškos keliu. Štai ką aš turėjau patikslinti dėl Jūsų gana netikslaus klausimo. Lietuvoje tada, kaip Jūs sakote, mes, Sąjūdis, tariamai turėjome įtakos primant daug įstatymų, tačiau, priartėjus čekoslovakiskam įstatymui analogiško mūsų varianto svarstymui, Atkuriamojo Seimo erozija pasiekė tą laipsnį, kad susiformavo naujoji kairioji dauguma su daugeliu žinomų pasekmių.

PIRMININKAS. Seimo narė K.Prunskienė.

K.D.PRUNSKIENĖ. Gerbiamasis Pirminke, kiek pamenu, mes ne kartą ir šiame Seime, ir ankstesniuose Seimuose jau įvertinome ir komunistinę ideologiją, ir sovietinį režimą. Tai daroma dar kartą, ir ypač atkreipia turbūt daugelio žmonių dėmesį paskutiniosios dvi pastraipos. Ar Jums neatrodytų, kad nuolatos grįždami prie šių klausimų mes tartum niekaip patys neiškopiname iš postsovietinio ar postkomunistinio laikotarpio ir savęs nepristatome patys sau ir pasauliui kaip įžengę į brandesnės demokratijos, brandesnio valstybingumo laikotarpį? Ar neturėtume mes, Lietuva, padaryti tegul ir vieni iš pirmųjų, per daug nesišvalgydami, ką kitos valstybės, dar šioje srityje vis toliau tęsdamos postkomunistinio laikotarpio temas, sakykim priima kokius nors dokumentus? Aš kaip tik tai siūlyčiau orientuotis būtent šia kryptimi, tai yra atsiriboti nuo postkomunistinio laikotarpio temos ir konsoliduojant visuomenę daugiau žiūrėti į ateitį, mūsų orientacijas į Europos Sąjungą. Ačiū.

V.LANDSBERGIS. Gerbiamoji kolege, Jūs paminėjote situaciją, iš kurios mes lyg ir negalime “iškopti” – iš tam tikro klausimų, pasakyčiau, neatsakytų klausimų rato. Čia štai ir yra pastanga bei žingsnis iškopti. Deja, to savo metu nepadarė nei LKP kaip partija, nei kaip valdančioji partija LDDP. Dabar aš dėl to norėčiau tik-

tai kviesti priimti šią deklaraciją vieningai, ir mūsų kolegos, kurie turbūt jaučiasi susiję su anuo laikotarpiu, iš tikrųjų pajustų palengvėjimą, peržengę tam tikrą savo pačių vidinį slenkstį. Taip aš suprantu dalyką ir aš noriu kviesti tai padaryti.

PIRMININKAS. Seimo narys A.Patackas.

A.V.PATACKAS. Aš norėčiau Pirmininko paprašyti vis dėlto keletu žodžių trumpai priminti pirmąjį bandymą priimti šitą nuostatą Aukščiausiojoje Taryboje.

V.LANDSBERGIS. Gerbiamasis kolega, ir tamsta, ir visi kiti galite pasiskaityti to posėdžio stenogramą. Tai tikra drama, kurią bet koks teatras galėtų labai išpūdingai pastatyti scenoje. Ta stenograma buvo išleista mažos brošiūros pavidalu – “Viena diena”. Viena diena Aukščiausiojoje Taryboje, Atkuriamajame Seime. Ten labai daug reikšmingai susikryžiuojančių požiūrių ir sąžinės atsivėrimų, ir dvišypumų, ir nepajėgumo peržengti per tą barjerą, kurį aš šiandien minėjau.

PIRMININKAS. Seimo narys M.Pronckus.

M.PRONCKUS. Gerbiamasis Pirminke, aš dėl 2 straipsnio konstatuodamas, kur ten rašo. Čia, man atrodo, kad Jūs į vieną vietą suplakate ideologinius reikalus ir veiksmus, o tai visiškai aišku, kad prisidengiant ideologija galima daryti visai skirtingus veiksmus. Todėl aš vis dėlto norėčiau palyginimui Jūsų paklausti, kaip Jūs galėtumėte išvardyti principinius skirtumus komunistinės ir krikščioniškosios ideologijos? Man atrodo, tai Jums bus nesunku padaryti, nes kažkada jūs dėstėte marksizmo-leninizmo mokslus ir, kaip sakote, esate nesusijęs su tuo laikotarpiu. Dabar kaip tiktai aš norėčiau ir vienos, ir kitos ideologijų principinių skirtumų, o ne veiksmų.

V.LANDSBERGIS. Ačiū, gerbiamasis kolega. Aš tikrai neabejoju, kad toks seminaras būtų labai vertingas. Jį galima surengti kur nors kitur Seime, galima ir šioje Seimo salėje, jeigu tai būtų Seimo narių atviras pokalbis, galbūt reikalingas pokalbis. Aš visai ne-neigiu Jūsų minties. Galėtų jį inicijuoti kolegos krikščionys demokratai, aš galėčiau kai ką patarti. Jūs pervertinate mano galimybes, susijusias su tais trim mėnesiais, kai aš vedžiau filosofijos seminarą konservatorijoje. Bet apskritai aš visą laiką domėjausi ideologiniais, filosofiniais dalykais ir turėčiau ką pasakyti.

PIRMININKAS. Seimo narys V.Bogušis.

VBOGUŠIS. Gerbiamasis pranešėjau, kalbėdamas apie šią deklaraciją, aš drįščiau švelniai pasakyti, kad ji yra per daug švelni. Atsisakius antrojo projekto priešpaskutinio sakinio, šita rezoliucija tampa be dantų. Štai kodėl. Mes puikiai žinome, kad Konstitucijos 56 straipsnyje numatyti apribojimai, kas negali būti Seimo nariu, bet pagal mūsų Konstituciją tapęs Seimo nariu, jis gali tapti ir Vyriausybės nariu, jis gali tapti ir premjeru. Todėl mano klausimas būtų toks: ar nemanote, kad reikėtų pakeisti Konstitucijos 56 straipsnį, sukonkretinti, kad, tarkim, visi LKP CK nariai, kurie buvo iki 1990 m. kovo 11 d., neturėtų teisės dalyvauti rinkimuose ir eiti tam tikrų pareigų valstybės institucijose? Ar Jūs nemanote, ar nebandysite inicijuoti šio Konstitucijos straipsnio pakeitimo? Ačiū.

VLANDSBERGIS. Ne, aš nebandysiu inicijuoti šio Konstitucijos straipsnio pakeitimo, bet jeigu Jūs inicijuosite, tai mes turėsime progą dar kartą grįžti prie tų klausimų. O šiaip, kai Jūs kalbate apie Seimą ir Vyriausybę, tai man atrodo, kad Jūs nutolstate nuo deklaracijos, nes čia nieko apie tai nekalbama.

PIRMININKAS. Seimo narys P.Gražulis.

PGRĄŽULIS. Gerbiamasis Pirmininke, mes prisimename dar pavasario sesijoje priimtą įstatymą “Dėl KGB darbuotojų veiklos apribojimo”. Jūs iš šitos tribūnos žadėjote, kad šis įstatymas jau rudens sesijoje, rugsėjo mėnesį, bus teikiamas, tobulinamas ir stiprinamas, bet, deja, kaip sakoma, to įstatymo ir šiandien dar nėra. Norėjau paklausti, ar vis dėlto žvelgiant į šią deklaraciją ji tikrai yra be galo silpna? Ar ne dėl to, kad vis dėlto Jūs nemanote, kad dabartinis Seimas stipresnės ir tvirtesnės negali priimti?

VLANDSBERGIS. Mano manymu, šita deklaracija yra visai pakankama – pasakyti esminius dalykus, esminį moralinį, politinį ir istorinį įvertinimą. Jeigu Jūs manote, kad į tą deklaraciją reikėtų dar įrašyti kokių nors kitų dalykų, tai Jūs galite siūlyti papildymų arba kokių nors dar atskirą dokumentą. Bet aš ją dabar teikiu tokią kaip visiškai pakankamą; su ja Lietuva tikrai atsistos greta savo Vidurio Europos kaimynių.

PIRMININKAS. Seimo narys A.Stasiškis.

A.N.STASIŠKIS. Ačiū. Pone pranešėjau, iš tikrųjų klausantis čia dabar dalies atsakymų į klausimus kyla keistos mintys. Daug yra priekaištų,

kad labai vėlai šitas dokumentas yra teikiamas, reikėjo prieš kelerius metus.

Antra vertus, daugelis klausimų rodo, kad ir šiandien trūksta valios ir pasiryžimo netgi tokių švelnų dokumentą priimti. Iš tikrųjų keista, kad beveik dešimt metų po Nepriklausomybės paskelbimo, o dar šiandien mes neturime politinės valios pasakyti, kas buvo Komunistų partija, kurios vienintelis ir pagrindinis tikslas buvo iš pradžių sunaikinti nepriklausomą Lietuvos valstybę, o paskui naikinti jos žmones. Ne apie kokį nors komunistų personaliai, apie tai kalba jau kiti įstatymai. Bet apie struktūrą, kurios egzistavimo prasmė ir tikslas buvo būtent naikinti valstybę, o paskui jos žmones. Tai iš tikrųjų yra keista situacija. Bet mano klausimas šiek tiek kitoks. Aš iš dalies solidarizuojus su tais kolegomis, kurie mano, kad šita deklaracija dabar pavirto iš tikrųjų, atsiprašau už veterinarinį terminą, bet kažkaip panaši į iškastruotą padarą. Iš tikrųjų nesuprantama, kodėl Seimas neprisiima pareigos svarstyti. Galbūt tai yra šiek tiek perteklinis. Seimas turi tokią teisę bet kada. Bet aš norėčiau, kad jūs paaiškintumėte, kodėl priešpaskutinėje pastraipoje, kur buvo formulė, kad tinkamumą reikia apibrėžti įstatymais, dabar liko tik svarstymas. Tai svarstyti mes svarstome 10 metų, dar 20 metų galime svarstyti, paskui gal sukursime naują Markso “Kapitalą”.

VLANDSBERGIS. Ačiū, gerbiamasis kolega. Aš suprantu Jūsų rūpinimąsi, kad politinė valia būtų pareikšta, ir aš esu įsitikinęs, kad šis Seimas, kitaip nei buvęs Seimas, turi pakankamai politinės valios ir priims šią deklaraciją. Nors pajutau Jūsų žodžiuose tam tikrą abejonę.

O dabar dėl redakcinių detalių. Man regis, klausimas turėtų būti matomas plačiau, ir svarstymas turėtų tapti platesniu visuomeniniu dalyku. Ne tik tarp Seimo sienų koks nors vyksmas. Seimas turi taip pat galimybę, kaip mes matome dabar iš mums teikiamų pavyzdžių, daryti platesnius visuomeninius svarstymus. Pasiūlymai įstatymui, kokių gali atsirasti, tikrai turėtų būti plačiau ir išsamiau apsvaistyti. Todėl man neatrodo, kad šitas žodis blogas, jis yra kaip įstatymų leidybos kelias, kuo plačiau atsižvelgiant į visuomenės požiūrius, nuotakas ir nusistatymus, o Seimas yra tam, kad priimtų įstatymus arba kitokius aktus. Štai kad ir tokią deklaraciją kaip šiandien, kurios pagrindinis turinys,

aš matau, dar niekad nebuvo taip išsamiai suformuluotas ir pasakytas, kaip mes dabar turime galimybę padaryti.

PIRMININKAS. Seimo narys A.Salamakinas

A.SALAMAKINAS. Gerbiamasis Seimo Pirmininke, Jūs įvardijate LKP ir SSKP struktūras kaip nusikalstamas. Išėitų, kad ten dirbė žmonės taip pat yra nusikaltėliai. Aš taip suprantu. Bet man truputį tampa neaišku, ar iš tiesų Nepriklausomybės akto signataras A.Brazauskas tampa nusikaltėliu, Nepriklausomybės akto signataras V.Beriozovas, Nepriklausomybės akto signataras Č.Juršėnas tampa nusikaltėliais ir ar Prezidentas A.Brazauskas iš tiesų tampa nusikaltėliu?

VLANDSBERGIS. Jūs neteisingai interpretuojate organizacijos apibūdinimą. Aš jums citavau Čekoslovakijos (dabartinės Čekijos), Lenkijos, Vengrijos atvejus, galėčiau paimti Bulgarijos, man rodos, ir Rumunijoje priimti panašūs aktai, ir juose niekur nekalbama apie tai, kad visi organizacijos nariai buvo nusikaltėliai. Todėl Jūs be reikalo taip jaudinate kai kuriuos asmenis arba visuomenę su tokia interpretacija.

PIRMININKAS. Paskutinis klausimas Seimo nario E.Bičkausko.

E.BIČKAUSKAS. Man kažkodėl truputėlį keista, kad čia kalbama apie režimą, o ne apie komunistinę ideologiją kaip tokią, vien tik apie režimą. Galbūt turėčiau pastabą ir tokią, kad galbūt reikėtų pakalbėti ir apie nacionalsocialistinę ideologiją, irgi yra. O mano klausimas būtų toks. Mes, gerbiamasis Pirmininke, jau beveik 10 metų esame kartu šioje salėje ir aš žinau, kad niekas nedaroma vien dėl to, kad būtų daroma. Jūs paminėjote pokalbyje, kad yra jau įregistruotas Jūsų įstatymo projektas, realizuojantis šią deklaraciją. Ar Jūs nemanote, kad būtų buvę tikslinga kartu su šia deklaracija, kadangi kitas žingsnis seks, puikiai žinau, sakau – ne pirmi metai čia esu, todėl ar nebūtų buvę tikslinga vis dėlto kartu išdalinti prie deklaracijos ir įstatymo projektą? Dėkui.

VLANDSBERGIS. Gerbiamasis Seimo nary, kadangi Jūs mėgstate tam tikrus žodinius kalambūrus sakydamas, ar kas nors daroma tam, kad būtų daroma, ar tam, kad būtų nedaroma, tai aš galėčiau pasakyti, kad Jūs žinote daugiau negu žinote. Šiuo metu mes turime deklaracijos projektą ir jį priimame.

PIRMININKAS. Gerbiamieji kolegos,

/Č.Juršėnas./ Iš salės/.

V.LANDSBERGIS. Aš to kaip tik šiandien nesakiau.

PIRMININKAS. ... klausimai baigti. Diskusijoms liko trys minutės. Ne, vis dėlto reikėtų mums truputiuką pratęsti šito klausimo reikalus ir dabar pagal Seimo statuto 177 straipsnį bendrąja tvarka vyksta diskusija. Gerbiamieji kolegos, prašyčiau reikšti norą kalbėti diskusijoje. Kompiuteriu, gerbiamieji kolegos. Dėkoju, pone Pirmininke.

V.LANDSBERGIS. Ačiū (*nuėina į savo vietą salėje*).

PIRMININKAS. Dėl vedimo tvarkos Seimo narys N.Medvedevas.

N.MEDVEDEVAS. Mūsų frakcija pasirengusi dalyvauti bet kokiuose renginiuose aiškinantis konkrečių asmenybių nusikalstamus veiksmus. Už tuos veiksmus tie žmonės turi būti nubauti. Tačiau mes negalime dalyvauti svarstyme tų dalykų, kada tikrai kai kurie žmonės turėjo teisę būti signatarais. Mes sėdėtume, jeigu nugalėtų... Atsimentate, Vengrijos įvykius, Čekoslovakijos įvykius? Mes visi sėdėtume vienoje cypėje, o galbūt stovėtume visi prie vienos sienos, jeigu nugalėtų Kriučkovas, Jazovas ir kiti niekšai. Štai tada nebūtų svarstoma, kas buvo kuo. Labai skaudu dalyvauti tokiam procese. Dėkoju.

PIRMININKAS. Gerbiamasis kolega, tai galėjote jus pasakyti kalbėdamas normalioje diskusijoje, o ne per šoninį mikrofoną.

Pirmąjį kviečiu kalbėti Seimo narį A.Patacką. Galima iš tribūnos, galima per mikrofoną.

A.V.PATACKAS. Aš esu įpareigotas Krikščionių demokratų frakcijos vardu pasakyti, kad frakcijos susirinkime vakar visi dalyvavę 9 nariai pasisakė už šios deklaracijos priėmimą, kartu su po to būsiančiais teisės dokumentais. Galiu pasakyti, kad visi 9 buvo vienos nuomonės, kad jeigu tai liks tik deklaracija, neįvyks tai, ko ja siekiama. Deklaracija liks tik žodžiai. Šitokia buvo vienoda visų Krikščionių demokratų frakcijos narių nuomonė.

Dabar, jeigu leisite, keletą žodžių kaip Seimo narys. Sakydamas, kad ši mūsų pastanga yra pavėluota, turiu omenyje ne kad "šaukštai po pietų", o kad geriau vėliau negu niekad. Prašyčiau įsidėmėti šitą nuostatą. Geriau vėliau negu niekad. Teisingumą įvykdyti niekada nėra vėlu. Todėl ši mūsų nuostata, šis teismas turi būti. Jis yra pavėluotas. Taip. Bet bus neatleisti-

na, jeigu jis iš viso neįvyks. Toliau. Vis dėlto norėčiau pasakyti ir paaiškinti, jog būtų labai gerai, kad būtų įvykdytas ne tik teisingumas, bei ir žmoniškumas. Tai yra kad būtų atsižvelgta į naujasias biografijas tų žmonių, kurie pakliūva į šios deklaracijos smerktinų sąrašus. Aš asmeniškai pažįstu du žmones, sėdėjusius tuose pačiuose krėsluose Komunistų partijos viršūnėse, bet jų biografijos po kovo 11 d. buvo visiškai skirtingos. Vienas iš jų atliko virsmą pagal visas to virsmo taisykles, atliko atgailą, pataisė, ką jis buvo padaręs ne taip, netgi savo asmeniniame gyvenime, vidiniame, dvasiniame gyvenime, ir tapo kitu žmogum. Aš pažindamas tą žmogų galiu Jus užtikrinti. Kitas žmogus nieko nepasimokė, nepadarė išvadų ir toliau tęsia savo egzistenciją, kuri veda į tam tikrą egzistencinį alkilatvį. Tai yra du pavyzdžiai. Aš, tiesą sakant, neįsivaizduoju, kaip būtų galima tai objektyviai įvertinti. Ir aš manau, kad bus sunku. Mes turėtume pareikšti savo valią, turėtų būti šitas įvertinimas, bet jis visada neišvengiamai liks subjektyvus. Todėl iš praeities, iš Aukščiausiosios Tarybos laikų, žinau, kad tai realizuoti yra labai sunku.

Dabar apie ką kita. Sunkiausia nuodėmė yra intelektualinė nuodėmė, tai yra I.Karamazovo nuodėmė, kai jis pasakė, kad "visio dozvoleno" – viskas galima. Aš noriu kreiptis į tuos žmones, kuriuos palies šita deklaracija ir įstatymas. Nelikime tais karamazovais, jeigu dar su Smerdiakovu, tiesioginiu tėvo žudiku (aš turiu galvoje F.Dostojevskio "Brolių Karamazovų" personažus). Jis yra pastatytas į savo vietą – tiesioginis žudikas, tiesioginis prievartautojas, bet jo nuodėmė yra mažesnė, nes jis buvo vykdytojas, jis buvo iš dalies nesąmoningas vykdytojas. Tačiau tas, kuris pasakė "visio dozvoleno", iki šiol nėra įvertintas, jis iki šiol nėra padaręs atgailos. O intelektualinės nuodėmės yra pačios baisiausios nuodėmės, jos neša didžiausias žmonių aukas. Ir komunistinis režimas buvo toks. Germano filme "Chrystaliovai, mašiną" yra parodyta komunistinio režimo, kaip tam tikro veidrodinio, kriminalinio pasaulio atspindžio, esmė. Enkavedistai (atsiprašau, baigiasi laikas) ten nesiskiria nuo kriminalinio pasaulio, jie daro tą patį. Tai prievartavimo klaiki scena yra tas pat. Ir aš kreipiuosi į tuos žmones: priimkite savarankiškai. Jeigu aš būčiau SSKP CK narys, aš pasakyčiau taip: penkeriems metams aš išeinu iš visur, važiuoju į mišką, kasu griovius,

po penkerių metų grįšiu, jeigu žmonės dar norės į mane žiūrėti ir matyti, priimkite mane tokį, koks esu. Tai būtų toks idealus variantas, Jums patiems būtų lengviau. Ką reiškia penkerius metus nesėdėti ant kokios nors kėdės? Po to Jūs jaustumėtės žmonėmis, nereikėtų žmonių bijoti ir būtų lygūs su visais Lietuvos piliečiais, ir būtų normalūs, paprasti žmonės.

PIRMININKAS. Seimo narė N.Oželytė–Vaitiekūnienė.

N.VAITIEKŪNIENĖ. Mielieji kolegos, pirmą kartą šios kadencijos metu stoviu tribūnoje su drebančia širdimi. Bet man tikrai svarbus šitas klausimas, kuris dabar siūlomas, ta deklaracija, kuri siūloma mums priimti. Aš noriu užtikrinti mielą mano kolegą poną A.Patacką, kad aš jaučiuosi žmogumi ir neatsisakiusi penkerius metus nesėdėti Seime. Aš buvau visiškai sąmoninga ir atsakinga, atlikdama tuos veiksmus, įstodama į demokratėjančią Lietuvos komunistų partiją, kurioje buvau nepilnus dvejus metus, ir paskui pusantro mėnesio būdama atsiskyrusios nuo Maskvos LKP CK narė. Aš labai dėkoju už išmintį Seimo Pirmininkui.

Dabar jūs bandote įvelti visą Seimą į diskusiją apie tai, ko nėra rezoliucijoje. Mes – ne teisėjai vieni kitiems, kad ir kaip norėtumėte. Ir turbūt krikščionys demokratai pirmiausia turi tai deklaruoti: neteisk ir nebūsi teisiamas. Tas, kas padarė nusikaltimus asmeniškai, tas atsakys. Mes dabar teisiame reiškinį. Mes teisiame žmonijos iškrypimą. Tai yra žmonijos dvasios liga, tai yra nelaimė, ir visi, kurie sirgo šia liga, visi, kurie buvo jos apsėsti, kurie primetė ją kitiems, yra verti didelės užuojautos. Jie ne taip panaudojo Viešpaties duotą jiems gyvenimą ir galimybę kurti. Jie griovė, o ne kūrė.

Ir todėl aš labai nuoširdžiai kreipiuosi į savo kolegas, į mano buvusios partijos kolegas. Brangūs žmonės, ar dar kas nors iš Jūsų abejoja, kad tai tikrai buvo blogai? Aišku, kad taip, niekas neabejoja. Ar Jūsų rinkėjai abejoja, kad Jūs tikrai nieko gera negalvojate apie tą jėga primestą režimą? Mielas pone Pronckau, Jūs puikiai žinote, koks skirtumas yra tarp krikščionybės ir tarp komunizmo. Ten, komunizme, lygybė ir brolybė buvo verčiama priimti prievarta – baisinga, siaubinga prievarta. O krikščionybė – tai yra meilės religija, meilės tikėjimas. Tai, kad buvo inkvizicija, kad neardo visos krikščionybės pamatų. Todėl aš labai nuoširdžiai kreipiuosi į Jus: pri-

imkim visi drauge tą deklaraciją. Seniai mūsų viduje yra peržengta ta riba ir niekas neįsijaučia baisaus kompleksų, ir niekas nesijaučia esąs nusikaltėlis. Padedam šitą tašką ir padėkojam vieni kitiems, kad bendrų pastangų ir pokalbių dėka neliko deklaracijoje to sakinio, kuris įgalintų kaltinti vieni kitus, kad bus teismai, kad bus persekiojami žmonės. Aš labai prašyčiau. Ir tikrai padedam tašką, susitaikom, ramu bus mūsų Lietuvoje ir mums visiems bus geriau sėdėti šitoje salėje. Labai dėkoju ir atsiprašau.

PIRMININKAS. Seimo narys J.Karosas.

J.KAROSAS. Gerbiamieji kolegos, aš galėčiau padėkoti gerbiamajam N. Oželytei už tikrai išmintingus ir tokius jautrius žodžius. Manau, kad jie ras atgarsį visų mūsų, pabrėžiu, visų mūsų sielose. Aš manau, kad tikrai niekas iš mūsų neabejoja komunizmo režimo, komunizmo ideologijos pasmerkimo reikalingumu. Tai mes darėm įvairiom progom. Tai yra ne kartą pasakytą, pasakykim dar kartą šitai. Klausimas ne dėl to kyla, ne dėl to diskusija ir tam tikros abejonės.

Abejonių kyla dėl to, kad, kaip jūs žinot, pirmajame deklaracijos variante, kuris buvo paskelbtas antradienį, ir įregistruotame įstatymo projekte kalbama jau ne apie komunizmo doktrinos ir režimo pasmerkimą ir įvertinimą, bet kalbama apie tam tikrų žmonių, kurie buvo susiję su ja, apribojimus. Tai kelia tam tikrų abejonių. Čia problema. Juo labiau, kad tie dalykai iškeliami antrą kartą per pastaruosius metus. Taip buvo su KGB, įstatymo likimas žinomas: Konstitucinio Teismo sprendimo nėra, Prezidentas jį vetavo tam tikra prasme. Ir mes vėl tą klausimą keliam, nepalaukę net šitos istorijos išaiškinimo. Štai kur yra problema. Aš manau, kad pastangos eliminuoti tam tikrus žmones iš politinio gyvenimo ir apskritai iš pilietinio gyvenimo mūsų laikais yra iš principo nepriimtinos, jeigu tie žmonės nepadarė konkretaus nusikaltimo. Tai turi spręsti teismas. Tuo tarpu čia vėlgi kolektyviškai siūloma idėja, kad žmonės turi atsakyti už tai, ko jie nepadarė. Dar daugiau. Kaip žinot, daugelis žmonių, apie kuriuos čia kalbama (aš kalbu ne apie rezoliuciją, bet apie dokumentus, kurie yra greta jos), yra tautos valia pripažinti. Palaukit. Tai mes nesiskaitom su tautos valia? Mes meluojam, kad mūsų žmonės mulkia, kad jie buvo apgauti, užkalbėti, apžavėti, dar kaip nors? Aš manau, kad

čia yra problema, dėl to čia ginčas, dėl to čia abejonės. Niekas neabejoja šiaandien, ir mes neabejojam, kad komunizmas, jo ideologija, doktrina ir praktika yra smerktini dalykai. Bet yra kitas klausimas. Ar tai mes turim nuolatos kartoti ir kartoti? Tai pelenų pilstymas. Ar mes iš tiesų tuos dalykus kada nors baigsime pasakę? Solidūs turim būti galų gale.

Tai klausimas, apie tai kalbama, dėl to abejonės. Aš labai prašau kolegų: smerkime šitą idėją, sakykime “taip”, bet labai prašau nesusieti žmonių kolektyvine atsakomybe už tai, ko jie nepadarė. Ačiū.

PIRMININKAS. Seimo kancleris J.Razma. Kolegos, ar galėtume bendruoju sutarimu leisti kalbėti diskusijoje visiems norintiems? Ačiū, kolegos.

J.RAZMA. Gerbiamieji kolegos, iš pradžių norėčiau pasakyti keletą žodžių dėl to, ar ne per vėlai tokia rezoliucija, ar šiaandien verta ją svarstyti. Praėjo 10 metų nuo Atgimimo pradžios. Tačiau pažiūrėkime: štai čia cituojama 1996 metų Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija “Dėl priemonių, skirtų pašalinti buvusių komunistinių totalitarinių sistemų palikimą” yra priimta tiktai dvejiems metams anksčiau negu mūsų svarstoma rezoliucija.

Prisiminkime ir kartkartėmis Jungtinių Amerikos Valstijų Kongrese priimamas mums palankias rezoliucijas dėl Molotovo–Ribentropo pakto pasekmių įvertinimo ar dėl kitų panašių dalykų. Jūs taip pat galėtumėte kelti klausimą, ką ten jie Amerikos parlamente daro, ar neturi ką veikti – po tiek laiko nuo to pakto priminėja rezoliucijas? Matyt, tie dalykai yra svarbūs.

Aš visus kolegas, kurie, iš klausos galėjau spręsti, dėl šios rezoliucijos gana priešiška gali būti nusiteikę, kviečiu atidžiai perskaityti jos tekstą, ar iš tiesų jame yra kas nors tokio, ko mes negalėtume priimti šiaandien bendru sutarimu. Aš suprantu, kad kalbos apie okupacinį laikotarpį, apie LKP mums, sėdintiems salėje, asocijuojasi su nevienodais dalykais. Be abejo, tarp mūsų yra tokių, kuriems tie dalykai asocijuojasi su KGB kamerų šalčiu, su Sibiro tremtimi. Aš visiškai suprantu, kad jų netenkina štai toks nekategoriškas rezoliucijos turinys, nepakankamai konkrečios jos pasekmės.

Kita vertus, tarp mūsų, be abejo, yra ir tokių, kuriems šitas LKP (SSKP)

valdymo laikotarpis asocijuojasi su specialiosiomis parduotuvėmis, su specialiais paketais, “Saliami” dešra ar dar kitomis to meto privilegijomis, bet, manau, jie irgi yra pajėgūs iš 10 metų distancijos ramiai įvertinti tą buvusį režimą ir pabandyti bendru sutarimu priimti rezoliuciją.

Taip pat aš visų labai prašyčiau atkreipti dėmesį į priešpaskutinę pastraipą, kurioje jau prasideda lyg ir tos konkretybės. Ypač bediskutuojančią LDDP frakciją prašyčiau atkreipti dėmesį į paskutinę pastraipą. Kas čia sakoma? Sakoma, kad “šių buvusių okupacinio komunistinio režimo Lietuvoje aktyvių politinių bendradarbių” – pabrėžiu, **aktyvių politinių bendradarbių**. Net tie, kurie save laiko formaliai buvusiais tose struktūrose, dėl to, kad konformistiniais sumetimais tą reikėjo daryti, ir mano, kad buvo kažkuo naudingi, turbūt savęs negali laikyti aktyviais politiniais bendradarbiais ir balsuodami neturėtų turėti galvoje savęs. Aš tą sakau, kad palengvinčiau jiems sprendimus.

Taip pat siūlyčiau pakeisti paskutinį sakinį, kuriame yra raginimas Vyriausybei rengiamuose įstatymų projektuose atsižvelgti į šios deklaracijos nuostatas, vietoj “įstatymų” įrašant “teisės aktų”, nes gali būti ir svarbių Vyriausybės nutarimų. Žodis “teisės aktų” būtų bendresnis. Taip pat siūlau pridėti “bei priimamuose sprendimuose”, nes Vyriausybė vis dėlto priima sprendimus dėl svarbių skyrimų. Juose taip galėtų būti tam tikras atsižvelgimas į rezoliuciją. Ačiū už dėmesį.

PIRMININKAS. Kviečiu į tribūną Seimo narį A.Račą.

A.RAČAS. Gerbiamieji kolegos, šiame šimtmetyje Lietuvą nustekeno du režimai: nacistinis ir komunistinis. Jeigu šiaandien mes turime labai aiškų vaizdą, kas vykdė nacistinius nusikaltimus, nacių sistema ir nacių ideologija yra pasmerkta tarptautiniuose juridiniuose forumuose, tai komunistiniai nusikaltimai dar liko neįvertinti, nėra visiškai įvertinti.

Man labai gaila, kad mano kolega Justinas daugiau dėmesio skyrė žmonėms, kurie vykdė tuos nusikaltimus. Be abejo, galbūt veiks kiti įstatymai. Šiaandien mes primame vieną aktą, kuris galbūt labai švelniai, per daug švelniai įvertins tą sistemą, kuri Lietuvoje yra nusikalstama. Šiaandien visi kartu pasakykime, kad ta sistema, komunistinė sistema, kuri naikina žmones, yra kalta dėl tų šimtų tūkstančių

išvežtų į Sibirą, dėl dešimčių tūkstančių nužudytų žmonių, todėl, kad Lietuva per tam tikrą periodą neteko per milijoną lietuvių. Pasakykime, kad ta sistema buvo nusikalstama. Aš pridedu prie tų žmonių, kurie kvietė priimti šią sprendimą visiems kartu, konsensu. Ačiū.

PIRMININKAS. Dėkoju. Ir Seimo narys A.Stasiškis.

A.N.STASIŠKIS. Gerbiamieji kolegos, turbūt galėčiau pasakyti, kad aš asmeniškai turiu teisę reikšti kokias nors pretenzijas, ir turbūt ne tik asmeniškai, bet ir atstovaudamas tam tikrai kategorijai žmonių, kurių yra dešimtys tūkstančių.

Prie to gal būtų galima pridurti, kad mano ir mano atstovaujamo žmonių nuomonė sutampa su dar didesnio skaičiaus nuomone. Manau, turbūt niekur pasaulyje ir šioje salėje nėra žmogaus, kuris pasakytų, kad komunistinis totalitarinis režimas buvo žmoniškas, humaniškas. Taigi aš kartais pradėdau nesuprasti, ko mes čia ginčijamės. Juk visos šitos deklaracijos tekstas iš tikrųjų konstatuoja tikrą padėtį, įvykius faktus. Mes jų negalime pakeisti, tai yra įvykę faktai: buvo toks režimas, buvo tokia santvarka, dėl to buvo sunaikinta dešimtys milijonų žmonių, tai tęsėsi kelis dešimtmečius, buvo okupuota Lietuva, vėl buvo represinis režimas, buvo pasipriešinimas, buvo aukų. Visa tai yra faktai – istoriniai faktai, ir tai yra tik konstatuojama.

Juk šitos deklaracijos tekstas visiškai nekalba apie asmenybes, visiškai nenagrinėja personalinio klausimo. Personalinis klausimas egzistuoja kažkur kontekste, potekstėje, greta, bet tuos dalykus sprendžia kiti įstatymai ir kitos procedūros. Galbūt nepakankamai, galiu pasakyti, sprendžia. Kiti sakys, kad gal per daug ar kitaip. Bet tai yra kitos kalbos, kito ginčo, kitos diskusijos objektas. Svarbiausia, kad yra asmeninė atsakomybė už tą padarytą ar nepadarytą veiklą.

Dėl to, kad tokia atsakomybė egzistuoja, turbūt irgi niekas nepasmerks. Nei Centro komitetas, nei komunistų partijos, kitos struktūros, nei KGB, nei Ministrų tarybos arba Komisarijų tarybos nebuvo kažkokie mistiniai padarai. Tai buvo konkretūs žmonės, kurie vykdė konkrečius veiksmus, priėmė konkrečius sprendimus, dėl kurių buvo konkrečios pasekmės. Bet tai vėl yra asmeninės atsakomybės klausimas, ir to niekas negali paneigti. Jeigu jis ėjo tas pareigas, buvo

tose struktūrose, tai jis priėmė tam tikrus sprendimus ir turi tam tikrą atsakomybę. Jis gali ką nori daryti: žegnotis, skaityti Markso “Kapitalą”, Lenino raštus, – nepakeis savo praeities.

Kitas dalykas, kad jis gali pakeisti savo veiklą. Čia vienas kolega jau kalbėjo, kad praėjo tiek metų ir žmonės turi naują biografiją. Aš dėl to visiškai nesiginčiju. Vėlgi yra asmeninės atsakomybės ir asmeninio apsisprendimo dalykai. Jeigu žmogus apsisprendė ir padarė išvadas, ir padarė tam tikrus žingsnius, tai jis pats įvertino savo asmeninę atsakomybę. Bet tai vėl yra ne šios deklaracijos problema. Ši deklaracija juk iš esmės kalba apie reiškinį, apie totalitarinio režimo ir jo struktūrų įvertinimą. Totalitarinis režimas tai yra frazė, o gyvenime tai buvo struktūros, pareigūnai, valdininkai, kurie persekiojo, ir buvo tie, kuriuos persekiojo. Juk negalime dabartinių mūsų pastangų sukurti atvirą visuomenę, sukurti teisinę valstybę, atnaujinti demokratiją, juk mes to negalime vertinti kaip Komunistų partijos malonę. Sėdėjo sėdėjo komunistai, galų gale jie prisiskaitė demokratinių raštų ir nutarė kurti demokratinę santvarką. Juk turbūt to niekas nereikalauja. Ir vėl mes nenukrypkiame į personalijas. Mes vertiname reiškinį, struktūras ir čia jokia ne kolektyvinė atsakomybė. Tačiau niekas nepaaiškina, manęs neįtikina, kad Komunistų partija egzistavo tam, kad sukurtų rojų žemėje. Komunistų partija Lietuvoje egzistavo tam, kad Lietuva būtų okupuota, kad būtų sunaikinta nepriklausoma valstybė, o po to, kad būtų įgyvendintas okupacinis režimas. Ir niekur mes nedingsime, ar šiandien priimsime, ar nepriimsime, prie to klausimo grįšime po metų, po dvejų. Šitie dalykai savaime neišnyksta, net po daugelio dešimtmečių neišnyks. Pasižiūrėkime patys į save ir pasižiūrėkime aplinkui. Juk mes turbūt negalime būti nei kvailesni, nei ypatingai gudresni už visą dešimtį Europos valstybių, kurios anksčiau ar vėliau buvo priverstos tokius teisinius aktus priimti ir vertinti savo praeitį, savo režimus. Nieko nepadarysi! Tokia yra istorijos patirtis. Todėl aš iš tikrųjų kviečiu neerzinti savęs ir nekaitinti savo emocijų tais dalykais, kurie nebūtinai šiandien ir kurie čia visiškai neliečiami.

Dabar baigdamas aš vis dėlto norėčiau pasiūlyti priešpaskutinėje pastraipoje po žodžių “tinkamumo aukštoms valstybės pareigoms” įterpti

“apibrėžimo įstatymais svarstymai”, nes visiškai neaišku, kokie svarstymai. Tai nereikia, kad tai teiginys, kad tokie įstatymai būtinai turi būti, bet reikia svarstyti, ar reikia tokių įstatymų, ar reikia tokio apibrėžimo. Ačiū.

PIRMININKAS. Gerbiamieji kolegos, tai tiek buvo norinčių kalbėti diskusijoje.

Dabar pagal Seimo statuto 178 straipsnį turime apsispręsti, ar priimti rezoliuciją be pataisų, ar redaguoti rezoliucijos projektą ir t.t. Kokių turėtumėte, kolegos, siūlymų dėl tolesnio darbo su rezoliucija? Seimo narys S.Pečeliūnas. Mėginkite kalbėti, kolega.

S.PEČELIŪNAS. Ačiū. Mes čia girdėjome per diskusiją keletą pasiūlymų ir nežinome, ar projekto autorius juos priėmė, ar nepriėmė. Aš manyčiau, pritarti po pateikimo ir dar duoti bent, nežinau, valandą, kitą ar dieną, kitą, kiek čia jau autoriui reikės, įvertinti tuos pasiūlymus ir kokių nors būdu į juos reaguoti, ar taisant tekstą, ar tiesiog pasakant, kodėl vienas ar kitas siūlymas nėra priimtinas.

PIRMININKAS. Jūs siūlote sudaryti redakcinę komisiją, kaip ir...

S.PEČELIŪNAS. Nebūtinai. Galima ir šitaip, kaip patogiau.

PIRMININKAS. Seimo narys J.Karosas.

J.KAROSAS. Gerbiamieji kolegos, aš jau kalbėdamas kaip ir užsiminiau apie tai, kad jeigu ta rezoliucija turėtų tiktai šią idėją, kuri būtų, sakykim, komunizmo režimo ideologijos smerkimas, ji nekeltų mums abejonių. Bet žinant, kad yra registruotas įstatymo projektas, kuris imasi tam tikrų konkrečių veiksmų, susijusių jau ne su komunizmo idėjos pasmerkimu, ir kadangi rezoliucijos potekstėje taip pat yra užuominų apie tai (gerbiamasis J.Razma visiškai aiškiai pasakė, jog reikia įrašyti tai, kad būtų galima tvarkyti visus kadru reikalus... Vyriausybės reikaluose), aš manau, kad mes negalime pritarti šitai rezoliucijai. Ačiū.

PIRMININKAS. Gerbiamieji kolegos, frakcijos nepareiškė noro daugiau kalbėti diskusijoje. Aš neturiu kur dingti, man telieka kviesti registruotis.

Pone Pirmininke, kokį Jūs siūlymą, kokį kelią matytumėte? Aš suteikiu žodį Seimo Pirmininkui V.Landsbergiui, tiktai negaliu įjungti. Prašom.

V.LANDSBERGIS. Gerbiamieji kolegos, labai dėkoju už Jūsų dalyvavimą, nuoširdų, kai kada sujaudintą dalyvavimą šitame svarstyme. Jis yra svar-

bus. Tikiuosi, kad jis bus rezultatyvus ir priimant deklaraciją, ir apmąstant, ką mes pasakėme valstybės vardu tarp kitų valstybių.

O dėl konkrečių pastabų (ir aš galiu vieną kitą pasakyti)... Klausė manęs dėl pasiūlymų priimtinumą. Aš tikrai galiu priimti pono J.Razmos pasiūlymą vietoje "įstatymų" – "teisės aktų", ką rengia Vyriausybė, nes yra ir Valstybės pareigūnų įstatymas ir gali būti kitų įstatymų. Gali būti ir neįstatyminės formos teisės aktų arba sprendimų, kuriuos Vyriausybė gali daryti dėl kokių nors pareigūnų, pavyzdžiui, nors čia nekalbama apie kažebistinius ryšius, bet Vyriausybė pati gali tai daryti savo aktuose. Man yra priimtini šitie pono J.Razmos papildymai.

Dėl A.Stasiškio pasiūlymo įrašyti "įstatyminių svarstymą", aš nenorėčiau, kad būtų apsiribota tikrai įstatyminiais svarstymais, nors Seimas pagrindinį darbą būtent ir dirba šioje srityje. Galbūt galima būtų parašyti "teisiniai ir politiniai svarstymai", juose kalbama ne tik apie Seimą. Aš manau, kad deklaracija paskatins apsvarstyti tuos dalykus daug kur – ir nevyriausybiniuose organizacijose, galbūt partijose. Galbūt ir LDDP apsvarstys savo ne tokį staigų neigiamą reagavimą, kaip ponas J.Karosas kalbėjo, kaip aš supratau, kad jų frakcija yra iš esmės prieš, bet kuriuo atveju, nekalbant apie jokių redagavimus.

Tokiu atveju, jeigu pono N.Medvedevo emocionali kalba taip pat išreiškia frakcijos nesutikimą dalyvauti svarstant ar kaip nors tobulinant šią rezoliuciją, tai kažin, ar yra reikalo sudaryti kokią nors redakcinę komisiją, nes kokių kitų labai svarstytinų pasiūlymų dėl šios deklaracijos mes nesulaukėme. Pastabos, kurias aš girdėjau, gali būti įtrauktos, jos yra priimtinos. Yra tokių mažų prasminių patikslinimų.

Aš noriu ponui J.Karosui atsakyti tikrai į vieną klausimą. Jis reiškė nepasitenkinimą, kad šiomet tai iškelta lyg ir antrą kartą po įstatymo dėl buvusių KGB kadrinių darbuotojų. Kaip tik tada, svarstant aną įstatymą, buvo daug priekaištaujama, atkakliai priekaištaujama, ir būtent iš kairiosios pusės: kodėl nekalbama apie Komunistų partiją, kodėl nekalbama apie užsakovus, apie tą ranką, kuri laikė partijos durklą? Štai tam tikra dalimi tie priekaištai mane ir paskatino galvoti, jog iš tikrųjų mes nesame pasakę žodžio apie komunistinį režimą ir Komunistų partiją. Šiuo atveju kairioji

pusė turėtų būti labiau patenkinta ne-gu nepatenkinta.

O vėlgį dėl pastabų apie asmenis, kurie buvo susiję su tuo režimu ir kurie nėra tautos smerkiami, tai mes dar kartą sugrįžtame prie esminio dalyko. Čia nekalbama apie konkrečius asmenis, apie jų nusikalstamumą ar nenusikalstamumą. Tai kitos kategorijos klausimai. Čia kalbama politine moraline prasme apie ideologiją. Taip pat buvo berods pono E.Bičkausko pastaba... Yra konstatacijos. Antai pirmas teiginys apie ideologiją ir doktriną, kalbama būtent apie tą ideologiją, kuri, įgyvendinama diktatūrinių ir nežmoniškų režimų, atnešė tiek daug nelaimių žmonijai, taip pat ir mūsų šaliai Lietuvai. Aš siūlyčiau, kadangi nėra kokių nors esminių siūlymų, svarstyti redakcinius papildymus, priimti šią deklaraciją ir dar kartą kviečiu priimti vieningai. Jums išdalintas tekstas, ponas ...

PIRMININKAS. Gerbiamasis kolega...

VLANDSBERGIS. ... du žodžiai, ponas Juršėnai. Jeigu Jūs norite tik procedūrinio tęsinio, žinoma, galima su Jumis sutikti. Aš jums įrašysiu tuos du žodžius po pusės valandos.

PIRMININKAS. Gerbiamieji kolegos, ar reikėtų dėl vieno siūlymo, dėl "įstatymų" siūlymo pakeisti į "teisės aktų"... patikslinimo, siūlyto J.Razmos, kurį priima iniciatorius, ar galėtume sutarti bendru sutarimu ir jokio atskiro dokumento dalijimo nereikėtų? Vietoje įstatymo – teisės aktų. Gerai, mes spręsimė. Dėkoju, gerbiamieji kolegos. (Salėje triukšmas dėl redakcinės komisijos).

VLANDSBERGIS. Iš salės nebuvo tokio pasiūlymo, na, bet jeigu ...

PIRMININKAS. Gerbiamieji kolegos, ...

VLANDSBERGIS. Buvo siūlymas kalbėti. (*Šauksmai*).

PIRMININKAS. Pone Pirmininke, S.Pečeliūnas kalbėdamas siūlė sudaryti redakcinę komisiją, tai vienas dalykas. Toks siūlymas yra.

VLANDSBERGIS. Atleiskite, Jis nepasiūlė. Jūs pasiūlėte. Ponas S.Pečeliūnas norėjo mano atsakymo, ar aš priimu iš salės skambėjusius pasiūlymus. Jis tai patvirtina.

PIRMININKAS. Gerbiamieji kolegos, vis tiek mums...

VLANDSBERGIS. Bet jeigu kas nors siūlo, kodėl ne, galima ...

PIRMININKAS. Gerbiamieji kolegos, ar siūlo, ar nesiūlo, pirmasis dalykas – 178 straipsnis. Balsavimas po

diskusijos ir po kalbėjimo dėl motyvų. Ar mes priimame rezoliuciją be pataisų? Štai yra šitoks sprendimas, ar priimame rezoliuciją be pataisų? Ir aš siūlau dabar apsispręsti, ar priimame rezoliuciją be pataisų, žinoma su šiuo redakciniu siūlymu vietoje "įstatymų" įrašyti "teisės aktų".

VLANDSBERGIS. Atsiprašau, pone posėdžio pirmininke, buvo trys redakciniai pasiūlymai, kuriuos aš priimu: teisės aktų, po to "projektuose bei priimamuose sprendimuose" – buvo toks pono J.Razmos siūlymas, ir priešpaskutinėje pastraipoje po žodžio "pareigoms" rašyti "teisiniai ir politiniai svarstymai".

PIRMININKAS. Gerbiamieji kolegos, ar su šiais siūlymais mes galėtume balsuoti? Taip, gerbiamasis kolega, buvo kalbančių dėl motyvų. Kalbėjo S.Pečeliūnas ir dėl motyvų kalbėjo (dabar negaliu prisiminti) vienas – už, vienas – prieš. Pone Pirmininke, aš neturiu kur dingti, aš turiu teikti balsuoti dėl rezoliucijos teksto su šitomis dabar priimtomis pataisomis. S.Pečeliūnui aš dar suteiksiu žodį.

S.PEČELIŪNAS. Aš nežinau, po to bus visokių priekaištų, kad buvo ne visai laikytasi Statuto, todėl aš siūlyčiau geriau sugaišti tą pusvalandį, bet kad mes nesulauktume tokių nereikalingų priekaištų. Ir siūlyčiau ponui Pirmininkui tiesiog įrašyti tuos žodžius, atspausdinti tą tekstą, visiems išdalinti ir baigsis tie aiškinimai – tiksliai pagal Statutą, ar netiksliai. O jeigu kas dar turėtų kokių nors labai konkrečių siūlymų, sakykim, kurių nespėjo čia išsakyti, tai štai ir būtų tas laikas dar su Jumis numatyta. Jeigu redaguojame, reikia sudaryti redakcinę komisiją – jeigu laikomės raidės. Ar galime bendru sutarimu sudaryti redakcinę komisiją? Seimo narys E.Bičkauskas dėl vedimo tvarkos.

PIRMININKAS. Gerbiamieji kolegos, taip, bet aš tada irgi prašau bendro sutarimo dėl to, kad tokio kelio pagal rezoliucijos priėmimo straipsnius nėra numatyta. Jeigu redaguojame, reikia sudaryti redakcinę komisiją – jeigu laikomės raidės. Ar galime bendru sutarimu sudaryti redakcinę komisiją? Seimo narys E.Bičkauskas dėl vedimo tvarkos.

E.BIČKAUSKAS. Visų pirma noriu pasakyti, kad mes iš tikrųjų dalyvausime balsavime, jeigu jis bus ne toks, kaip dabar daromas, t.y. spaudimo keliu. Mes esame įsitikinę, kad redakcinė komisija būtina ir pastabų tu-

rime. Tai svarbus politinis dokumentas, kuris turi būti redaguojamas, ir nemanyčiau, kad tai turėtų trukti pusę valandos ar netgi valandą – nieko neatsitiks, aš manau, jeigu mes priimsime tą dokumentą antradienį, kai aptarsime politinėse partijose ir frakcijose, ir aptarsime normaliai.

Antra, aš noriu pasakyti, pone Pirmininke, kad aš kalambūrais labai retai kalbu, ir kai kalbėjau apie jau įregistruotą įstatymą, aš turėjau omeny... galiu perskaityti pavadinimą "Dėl komunizmo vertinimo ir buvusių komunistinio okupacinio režimo aukštųjų pareigūnų dabartinių valstybinių pareigų sferos apibrėžimo". Įregistruota pono V.Landsbergio gruodžio 7 d. Nr.1485.

PIRMININKAS. Gerbiamieji kolegos, ar galėtume bendru sutarimu sutikti, kad redaguojame rezoliucijos tekstą? Kolegos, jeigu redaguojame tekstą... bet jeigu neredaguojame, tada mes galime balsuoti tik dėl tokio teksto, koks yra išdalytas. Kolegos, aš siūlau taip ir daryti. (*Balsai salėje*)

Gerbiamieji kolegos, aš dabar griežtai laikausi Statuto. Yra siūlomų redakcinių pataisų, tam reikia redakcinės komisijos. Pirmą redakcinę komisiją, paskui apsisprendžiame, kada priimame šią rezoliuciją. Kolegos, iš kiek narių siūlytumėte sudaryti redakcinę komisiją? Galima sudaryti daugiausia iš 9 Seimo narių. Ar būtų kitokių siūlymų? Iš 5. Kolegos, ar galėtume sudaryti redakcinę komisiją iš 5 Seimo narių? Gerbiamieji kolegos, į redakcinę komisiją turi būtinais įeiti nors vienas iš rezoliucijos projekto iniciatorių. Ar galėtume Seimo pirmininką V.Landsbergį laikyti tuo iniciatorių atstovu? V.Landsbergis yra siūlomas. Aš savo frakcijos vardu siūlau A.Stasiškį ir S.Stačioką. Trys. Gerbiamieji kolegos, kas dar būtų siūlomas? Kas dalyvautų nuo centrinių komisijoje? Prašom.

K.KUZMINSKAS. Vakar mes, Krikščionių demokratų frakcija, svarstėme tą klausimą ir jau buvome numatę, kad tai tikriausiai ir įvyks, todėl Krikščionių demokratų frakcijai atstovaus seniūnas P.Katilius.

PIRMININKAS. Gerai, tada mes atsiimame vieną savo siūlymą. Mūsų frakcijai atstovauja Seimo narys S.Stačiokas ir P.Katilius. Seimo narys E.Bičkauskas.

E.BIČKAUSKAS. V.Čepas.

PIRMININKAS. V.Čepas ir dar vienas atstovas iš kairiosios pusės. Dar galima siūlyti vieną atstovą į komisiją. Gerbiamieji kolegos, aš įjun-

giau jums mikrofoną. (*Balsas iš salės: Jungtinė frakcija siūlo K.Bobelį.*)

PIRMININKAS. Seimo narys K.Bobelis paskutinis, dalyvaujantis komisijoje. Buvo siūlymas iš 5 ir visi sutiko iš 5, gerbiamieji kolegos. 5 Seimo nariai, gerbiamieji kolegos: V.Landsbergis, A.Stasiškis, P.Katilius, V.Čepas, K.Bobelis. Redakcinė komisija – vienas dalykas.

Antras dalykas. Kolegos, iki kurio laiko komisija turėtų pateikti suredaguotą tekstą? Aš siūlau iki popietės. Iki 15.30 val. redakcinė komisija pateikia ir išdalyja visiems tekstą. Ar galėtume bendru sutarimu sutarti dėl 15.30 val.? Seimo Pirmininkas V.Landsbergis.

V.LANDSBERGIS. Pone posėdžio pirmininke, galbūt patikslinkime? Kad iki 15 val. būtų išdalintas tekstas, o 15.30 val., po Vyriausybės pusvalandžio, mes galėtume priimti.

PIRMININKAS. Sutarta, gerbiamieji kolegos. Ar galėtume sutarti bendru sutarimu? 15.30 val.

Gerbiamieji kolegos, kviečiu registruotis. Registruojamės ir balsuosime. Tai nėra norminis aktas ir mes galime bendru sutarimu sutarti laiką. Ar reikėtų balsuoti, kad 15.30 val. mes galėtume priimti rezoliuciją?

(*Triukšmas salėje*) Gerbiamieji kolegos, buvo siūlymas, kad iš 5 Seimo narių. (*Triukšmas salėje*) Dėl motyvų norėtų kalbėti Seimo narys E.Bičkauskas. Gerbiamieji kolegos, dėl to, kad mes 15.30 val. turėtume priėmimą, – Seimo narys E.Bičkauskas.

E.BIČKAUSKAS. Aš jau minėjau, kad man atrodo, tai per daug rimtas dokumentas, jis turi būti aptartas ir politinių partijų, ir politinių frakcijų. Nemanau, kad Lietuva sugrius, jeigu mes tą dokumentą priimsime antradienį po visapusio aptarimo. O jeigu yra toks forsavimas, Centro sąjungos narys komisijoje nedalyvaus. Dėkui.

PIRMININKAS. Gerbiamieji kolegos... (*Triukšmas salėje*) V.Jarmolenka, paskutinis kalbėtojas dėl vedimo tvarkos.

V.JARMOLENKA. Pirmas kalbėtojas dėl vedimo tvarkos, pone Vidžiūnai! Po to, kai Jūs paskelbėte keletą balsavimų. Pirmą. Kai Jūs pasiūlėte komisiją iš 9, o paskui buvo pasiūlymas dėl 5. Mano manymu, kitos frakcijos manė, kad frakcijų atstovavimo principas – penkios parlamentinės partijos atstovaujamos penkių frakcijų. Dėl to reikia išsiaiškinti.

Antra. Jeigu ponas E.Bičkauskas pasiūlė poną V.Čepą, aš nesuprantu pono E.Bičkausko dabartinio pasaky-

mo, kad arba ultimatyviai iki antradienio, arba dabar 15 val., jeigu Jūs nenorit. Nenorim balsuoti, nereikia. Bet jeigu mes galim grįžti prie tos redakcinės komisijos ir bendru sutarimu pasiūlyti dar likusioms partijoms arba frakcijoms dalyvauti redakcinės komisijos darbe, reikia šitą padaryti, pone vadovaujantysis. Aš dėl vedimo tvarkos.

PIRMININKAS. Dėkoju, gerbiamasis kolega, Jūs esate tikslus, tik aš labai apgailėstauju, kad bendras sutarimas buvo dėl 5, paskui diskusijos. Kolegos, ar galėtume grįžti ir papildyti redakcinę komisiją? Kol kas joje yra V.Landsbergis, A.Stasiškis, P.Katilius... (*Triukšmas salėje*) V.Čepas, K.Bobelis. Ką siūlytų LDDP frakcija ir socialdemokratai. (*Balsas iš salės: socialdemokratai siūlo N.Medvedevą.*)

PIRMININKAS. N.Medvedevas. Pone Č.Juršėnai!

Č.JURŠĖNAS. Gerbiamasis posėdžio pirmininke, gerbiamieji kolegos, kadangi tiek V. Landsbergis, tiek jo artimiausias bendražygis ir bičiulis J.Razma pakankamai aiškiai prasitarė, ką reiškia šio dokumento priėmimas, tai aš dabar tiesiai pasakysiu: tai reiškia, kad pradėdamas naujas raganų medžioklės etapas. Mes nei komisijoje, nei tolesniam balsavime nedalyvausime.

PIRMININKAS. Dėkoju. Gerbiamieji kolegos, mes turime komisiją iš 6 narių. J.Razma.

J.RAZMA. Aš nesu pasamdęs pono Č.Juršėno interpretuoti mano pasakymą, ką ir kas reiškia. Apie jokią raganų medžioklę aš neužsiminčiau, to nėra potekstėje, todėl prašyčiau čia taip plačiai neinterpretuoti. Jeigu Jūs nusprendėte nedalyvauti ir norit tai demonstratyviai parodyti, čia Jūsų problema, bet prašom to nesieti su mano asmeniu.

PIRMININKAS. Gerbiamieji kolegos, 6 Seimo nariai. Aš siūlau A.Stasiškį, būtų 7 Seimo nariai. Būtų viskas, tada balsavimai ir diskusijos, nelyginis skaičius. A.Stasiškis taip pat dalyvauja. Taigi V.Landsbergis, A.Stasiškis, S.Stačiokas, P.Katilius, V.Čepas, K.Bobelis ir N.Medvedevas – 7 Seimo narių redakcinė komisija. Ar galėtume bendruoju sutarimu sutarti dėl 15.30 valandos? Ar galime bendruoju sutarimu laikyti, kad 15.30 val. yra priėmimas? (*Balsas salėje*) Gerbiamieji kolegos, balsuojame ar 15.30 val. galėtume mėginti priimti šią rezoliuciją. Pritariantys 15.30 val. dabar balsuoja už, kiti balsuoja kitaip.

Už 15.30 val. – 55, prieš – 8, susilaikė 1. Taigi 15.30 val. Seimo rezoliu-

cijos “Dėl komunizmo ir buvusių komunistinio okupacinio režimo struktūrų vertinimo” priėmimas. Redakcinė komisija, aš tikiuosi, kad iki to laiko turės progos susirinkti, padiskutuoti ir Statuto numatyta tvarka išdalys mums projektą iki 15.30 val., kaip esame sutarę. E.Bičkauskas. Replika po balsavimo.

E.BIČKAUSKAS. Aš tik noriu priminti posėdžio pirmininkui, kad frakcijos vardu pasakiau, kad V.Čepas nedalyvaus tokioje komisijoje.

PIRMININKAS. Dėkoju. Gerbiamieji kolegos, dirbam toliau.

Seimo deklaracijos dėl komunizmo ir buvusių komunistinio okupacinio režimo struktūrų vertinimo projekto pateikimo tęsinys.

PIRMININKAS. Ačiū, profesoriau Usoni. Gerbiamosios ir gerbiamieji Seimo nariai, savo posėdį tęsiame toliau. Kaip ir buvo sutarta. dabar svarstysime toliau deklaraciją “Dėl komunizmo ir buvusio komunistinio okupacinio režimo struktūrų vertinimo”. Prašom Seimo Pirmininką profesorių V.Landsbergių.

Gerbiamosios ir gerbiamieji Seimo nariai, kaip Jūs pageidaujate, prasideda registracija.

V.LANDSBERGIS. Gerbiamasis posėdžio pirmininke, gerbiamieji kolegos, Seimo sudaryta redakcinė grupė posėdžiavo, dirbo, svarstė ne tik tekstą, bet ir idėją, turinį. Nors iš tikrųjų galėjome apsiriboti vien teksto aprobavimu arba taismu, tačiau manau, kad tai mums visiems irgi buvo vertinga. Jūs žinote, kad redakcinę grupę sudarė Seimo nariai: K.Bobelis, P.Katilius, N.Medvedevas. S.Stačiokas, A.Stasiškis ir aš, kaip projekto autorius.

Galiu pasakyti, tiesiog galiu referuoti, kad K.Bobelis visiškai pritaria ir su pasitenkinimu, kad toks reikalingas aktas yra parengtas bei priimamas. Jis taip pat pritaria vienam redakciniam pakeitimui, kurį mes padarėme posėdžio pabaigoje.

P.Katilius taip pat pritaria, galbūt kai kur pageidaudamas, kaip čia pasakius, kokių nors konkretesnių kryptių ar rodiklių. Tačiau tam, kas yra, pritaria ir su tokia apsvastyta mūsų visų mintimi, kad iš tikrųjų reikia tikėtis, reikia stengtis, kad kuo daugiau Seimo narių priimtų šį dokumentą.

N.Medvedevas, visiškai pritardamas pagrindiniam komunizmo ideologijos ir represinių struktūrų pasmerkimo turiniui, tą pritarimą palydėjo tam tikromis abejonėmis dėl minėtų struktūrų apibendrinimo ir dėl savo

įgaliojimų atstovauti Socialdemokratų frakcijai. Jis sakė, kad iš tikrųjų partijos įgaliojimų nėra gavęs, kalba savo vardu. Todėl aš tik perduodu jo pritarimą, o kiti mes ir pasirašėme.

S.Stačiokas ir A.Stasiškis pritaria, sutarėme taip pat ir dėl vieno patikslinimo, nes man posėdžio metu primant pono J.Razmos pasiūlymą įrašyti žodžius “teisės aktų” išnyko žodis “įstatymai”. Tai mes dabar įrašėme dažnai vartojamą formuluotę – “įstatymų ir kitų teisės aktų”. Kad nebūtų per daug svarstoma, kodėl vienas ar kitas žodis pavartotas. Tai neutralizuoja tuos galimus svarstymus. Štai todėl dabar Jums išdalysiu projekto, kuris pažymėtas trečiuoju numeriu, priešpaskutinėje eilutėje yra atsiradę dar 3 papildomi žodžiai, kuriuos aš pacitavau – “įstatymų ir kitų teisės aktų”. Tiek mano informacijos apie redakcinės grupės posėdį ir sprendimą pateikti šį tekstą Seimo balsavimui.

PIRMININKAS. Ačiū, Pirmininke. Redakcinė grupė atliko savo darbą, mums dabar liko tik kalbos už ir prieš. Keturi – už, keturi – prieš, o vėliau, žinoma, apsisprendimas. Prašom Seimo narį V.Cinauską – už.

V.A.CINAUSKAS. Pritardamas redakcinės komisijos suredugotam deklaracijos tekstui, turiu kelias pastabas dėl to, ką išgirdau iš Seimo narių lūpų aptariant deklaracijos esmę ir svarbą. Pirmiausia, pasakyčiau, nei į tvorą, nei į mieta, atleiskite už išsprūdusį rimą, kolegos Č.Juršėno raganų medžioklė. Gaila, kad niekas priimant šią deklaraciją neprisiminė vaikų medžioklės ir žudymo, gaudant juos ir vežant etapais per kriminalistų lagerius į Sibiro tremtį. Būtent šios medžioklės įkvėpėjai ir aktyvistai buvo deklaracijoje išvardytų nusikalstamų partijų nariai.

Kolegė K.Prunkienė, cituoju iš atminties, pasakė, kad nuolatos grįžtame prie šios tematikos. Reikėtų padėti tašką. Visiškai pritariu, kad po šios deklaracijos reikėtų padėti tašką, bet balsuojantys (...) dėl šios deklaracijos, matyt, nori daugtaškio arba kokio nors kito tipografinio ženklų. Lauksime jų pasiūlymų. Ką gi, aš nedirštu manyti, kad kas nors iš Seimo narių galėtų balsuoti prieš šią deklaraciją. Visiškai pritariu ir siūlau priimti.

PIRMININKAS. Prašom Seimo narį E.Bičkauską – prieš.

E.BIČKAUSKAS. Centro sąjungos frakcija iš esmės negali nepritarti tokio pobūdžio deklaracijai, bet negali pritari ir tokiam būdai, kaip jinai

pateikiama, tam forsavimui. Nors tai ir pats protingiausias Seime žmogus, kuris parengė dokumento tekstą, beje, neturiu aš to, kad jis pasirašytas redakcinės komisijos. Tai vėl – profesoriaus V.Landsbergio teikiamas tekstas, o ne redakcinės komisijos, bet ne tai esmė.

Pritardami pačiai esmei iš tikrųjų negalime pritari pačiam būdai. Mes jau turėjome LDDP daugumos laiką, kai buvo vadinamuoju buldozeriniu būdu forsuojami šitie dokumentai. Deja, dabar yra tas pats laikas. Tai yra politinis dokumentas, labai svarbus politinis dokumentas, kuris, dar kartą kartoju, reikalauja politinių partijų apsvastyto. Aš, nors ir būdamas vienas iš Centro sąjungos partijos vadovybės, manydamas vis dėlto apie tai, kad partija yra kolektyvas, negaliu pasakyti už visą partiją, ar ji pritaria būtent tokiam tekstui. Neabejoju, kad partija pritaria šito dokumento esmei, bet vien tik dėl to, kad kažkam reikia įsirašyti į istoriją, deja, aš tam pritari negaliu. Balsavime aš paprasčiausiai nedalyvausiu.

PIRMININKAS. Prašom Seimo narį S.Kaktį.

S.KAKTYS. Mielieji kolegos, ši deklaracija jau yra mūsų išgyventa ir apmąstyta. Tai – ne raganų medžioklė, ne priešų paieška, ne kokios nors keršto užmačios. Jeigu kas atpažįsta šioje deklaracijoje save, tai yra jų pačių problema. Tik nereikia visų gąsdinti konservatoriais, jie nėra kalti, kad Lietuvą buvo užkrėtęs komunizmo maras. Kodėl reikia priimti šią deklaraciją?

Pirma, manau, nėra patogesnio momento kaip ši diena – Žmogaus teisių deklaracijos paminėjimo proga. Ir Socialdemokratų partija, ir LDDP pripažįsta, kad komunizmo ideologija ir doktrina yra neigianti prigimtinės žmogaus teises, naikinti dvasingumą bei žmogiškumą ir atnešusi žmonijai, ypač dvidešimtame šimtme tyje, nesuskaičiuojamų nelaimių.

Antra. Įvykiai aplink Lietuvą neleidžia mums užsimiršti. Trečia. Auklėjamoji prasmė. Jaunajai kartai ir tiems vyresniems, kuriems išoriniai pavidalai pasidarė klaidingi, kurie nebepažįsta savęs, nebepažįsta ribų tarp nusikaltėlių ir aukų, pradėjo “nesuprasti”, ar Lietuva neteisėtai buvo įjungta į SSSR, kas tai buvo pokario rezistencija ir kiti dalykai. Ir ketvirta. Kartu tai priminimas degantiems kerštu ir siekiantiems revanšo ginčiuose, ar Lietuvai eiti nepriklausomybės keliu.

PIRMININKAS. Prašau Seimo narį A.Grumadą.

A.GRUMADAS. Gerbiamieji kolegos, po redagavimo, mano galva, deklaracija gerokai pagerėjo, nors redakcinė grupė atstovavo tik daliai Seime atstovaujamyjū politinių nuostatų. Tai leidžia manyti, kad galbūt toliau dirbant būtų galima rasti ir bendrą sprendinį, t.y. tokias politines nuostatas, kurios yra visiems bendros. Be abejonės, deklaracija turi politinį turinį. Manau, kad pagrindinės nuostatos, dėl kurių galėtų sutarti visos politinės jėgos, yra visiems labai aiškios, t.y. pirmiausia komunistinės ideologijos įvertinimas – kas tai yra. Ir antra. Tai įvertinimas struktūrų, kurios atsakingos už ideologijos diegimą ir to diegimo pasekmes tiek Lietuvos piliečiams, tiek ir pačiai Lietuvos Respublikai. Gaila, kad mes taip skubam ir neturėjom teisės pasvarstyti plačiau tiek frakcijose, tiek už frakcijų ribų, nes politinės nuostatos paprastai politinėse partijose yra derinamos tarp partijos narių. O šiaip pasižiūrėjus į šį dokumentą, manyčiau, kad konstatuojamosios dalies paskutinė pastraipa yra perteklinė. Nors tai, be abejo, neturės jokios reikšmės, nes aš, kaip ir dauguma mano kolegų, balsuojant nedalyvausiu. Dėkui.

PIRMININKAS. Prašau Seimo narį S.Buškevičių.

S.BUŠKEVIČIUS. Gerbiamieji Seimo nariai, aš ir mūsų partija visiškai pritariame šiai deklaracijai, dar 1990–1991 m. mes siūlėme panašaus pobūdžio rezoliucijas, gaila, kad tuo metu jos nebuvo priimtos. Bet, kaip sakoma, geriau vėliau negu niekada. Jeigu aš būčiau buvęs redakcinėje komisijoje, aš dar būčiau pasiūlęs, kad Seimas įsipareigotų Vilniuje surengti Niurnbergo procesą Nr.2, nes komunizmas ir fašizmas yra XX amžiaus nelaimės. Prisiminkime, ką sakė sovietinis ideologas Suslovas: bus Lietuva, bet nebus lietuvių. Štai prie ko vedė komunizmas. Jeigu jam būtų pavykę įgyvendinti savo komunistinius idealus, šiandien nebūtų nei šio Seimo, nebūtų nei mūsų. Todėl aš pritariu šiai rezoliucijai ir kviečiu visus balsuoti už.

PIRMININKAS. Prašau Seimo narį S.Stačioką.

S.STAČIOKAS. Dėkoju gerbiamajam posėdžio pirmininkui. Aš redakcinės grupės narys. Gal, kolegos, laikysit, kad bus perteklinė mano kalba, bet aš noriu pabrėžti tik du dalykus. Tie, kurie vertina įvairiausiais motyvais, kad ši deklaracija šiandien dar neturėtų būti priimta, man atrodo,

vieną dalyką turi įvertinti asmeniškai. Ar jų požiūris į komunistinę doktriną, komunistinę ideologiją, komunistinę sistemą gali būti bent jau indiferentiškas. Todėl bet kokie kitokie motyvai, man atrodo, nepakankamai pagrįsti pasisakant prieš arba susilaukiant.

Ir dar vienas. Čia neretai buvo kalbama apie šios deklaracijos ir įstatymų santykį. Prisiminkim, praeitų metų rudenį Seimas yra priėmęs rezoliuciją dėl genocidu kaltų asmenų atsakomybės. Ten yra sąrašas įstatymų, kuriuos mes turim su Jumis parengti ir priimti. Taigi šita deklaracija mus tik papildomai ragina tuos įstatymus priimti. Tai tiek. Raginu visus balsuoti “už”.

PIRMININKAS. Gerbiamosios ir gerbiamieji Seimo nariai. Keturi pasisakė už, du pasisakė prieš. O gal galėtume... Kitas dalykas, aišku, yra apsisprendimas ir mano klausimas, gal galime priimti šią rezoliuciją bendruoju sutarimu? Balsavimo motyvai jau buvo išsakyti.

A.V.PATAČKAS. Dėl vedimo tvarkos.

PIRMININKAS. Prašau.

A.V.PATAČKAS. Kadangi priimsime istorinį dokumentą, Krikščionių demokratų frakcijos vardu prašau vardinio balsavimo.

PIRMININKAS. Krikščionių demokratų frakcija prašo vardinio balsavimo. Kiek atsimenu, ne mažiau kaip vienas trečdalis turi pritari šiam Krikščionių demokratų frakcijos siūlymui. O gal galime bendruoju sutarimu sutarti vardinį balsavimą? Gerai. O Krikščionių demokratų frakcija, jeigu Seimas priimtų bendruoju sutarimu šią rezoliuciją... (*Balsai salėje*) Gerai. Reikia balsuoti. Ar aš teisingai supratau, kad bendru sutarimu pritariam vardiniam balsavimui? Taip. Labai Jums ačiū.

Gerbiamieji Seimo nariai, vardinis balsavimas įvyks dabar, turėsite atlikti vardinį balsavimą per 15 minučių. 16.15 val. tęsime posėdį toliau.

Dar Seimo Pirmininkas, profesorius V.Landsbergis norėtų pasisakyti dėl vedimo tvarkos. Prašau.

V.LANDSBERGIS. Gerbiamieji kolegos, aš jau esu kvietęs ir noriu dar kartą visus pakviesti. Iš tiesų balsuokime visi, tai bus ypač reikšmingas Lietuvos Seimo aktas, neatsiribokim nuo jo niekas.

(*Vyksta vardinis balsavimas*)

PIRMININKAS. Gerbiamieji Seimo nariai, po minutės prasideda Seimo posėdis. Prašom grįžti į savo vie-

tas. Laiku sugrįžę turės galimybę užsiregistruoti. Registracija prasideda.

Toliau svarstysime Seimo nutarimo “Dėl 1999 metų paskelbimo laisvės kovų minėjimo metais Lietuvoje” projektą Nr.P-1484(2). Gerbiamasis Stasiški, gal galėtumėt palaukti, pasirodo, turime balsavimo rezultatus. Be abejo, Jūs norėtumėt juos sužinoti, todėl ir perskaitysiu.

Vardinio balsavimo dėl “Seimo deklaracijos dėl komunizmo ir buvusių komunistinio okupacinio režimo struktūrų vertinimo” balsavimo rezultatai.

Balsuota dėl Lietuvos Respublikos Seimo deklaracijos “Dėl komunizmo ir buvusių komunistinio okupacinio režimo struktūrų vertinimo”. Balsavimas vyko šiandien, 1998 m. gruodžio 10 dieną.

V.Aleknaitė–Abramikienė – už, A.Akstinavičius nedalyvavo, R.Alekna – už, D.Aleksiūnienė nedalyvavo, N.Ambrazaitytė – už, L.Andrikienė – už, V.Andriukaitis nedalyvavo, A.Andriuškevičius – už, J.Avyžius nedalyvavo, A.Ažubalis nedalyvavo, A.Bartkus nedalyvavo, J.Beinortas nedalyvavo, J.Bernatonis nedalyvavo, E.Bičkauskas nedalyvavo, K.Bobelis nedalyvavo, V.Bogušis – už, M.Briedis – už, S.Burbienė nedalyvavo, S.Buškevičius – už, Alg. Butkevičius nedalyvavo, A. Butkevičius nedalyvavo, V.Cinauskas – už, A.Čaplikas nedalyvavo, V.Čepas nedalyvavo, S.Čirba nedalyvavo, R.Čiupaila nedalyvavo, R.Dagys nedalyvavo, S.Daubaraitė – už, I.Degutienė nedalyvavo, R.Didžiokas nedalyvavo, R.Dovydenienė nedalyvavo, J.Dringelis – už, V.Dudėnas – už, J.Dunauskaitė nedalyvavo, V.Einoris nedalyvavo, J.Galdikas – už, P.Gylys nedalyvavo, K.Glaveckas nedalyvavo, P.Gražulis – už, A.Grumadas nedalyvavo, R.Hofertienė – už, G.Imbrasienė – už, Ž.Jackūnas – už, V.Jarmolenka – už, Č.Juršėnas nedalyvavo, S.Kaktys – už, R.Karbauskis nedalyvavo, J.Karosas nedalyvavo, A.Kašėta – už, P.Katilius – už, J.Katkus – už, G.Kirkilas nedalyvavo, V.Knašys – už, M.Končius nedalyvavo, K.Kryževičius – už, A.Kubilius nedalyvavo, S.Kubiliūnas – už, E.Kunevičienė – už, R.Kupčinskas – už, B.Kuzmickas – už, K.Kuzminskas – už, V.Landsbergis – už, V.Lapė – už, J.Listavičius – už, Z.Mackevičius – už, S.Malkevičius – už, V.Martišauskas nedalyvavo, J.Matekonienė nedalyvavo,

A. Matulas – už, A. Medalinskas nedalyvavo, N. Medvedevas nedalyvavo, R. Melnikienė nedalyvavo, G. Mincevičius – už, J. Mocas nedalyvavo, J. Olekas nedalyvavo, R. Ozolas nedalyvavo, V. Pakalniškis nedalyvavo, F. Palubinskas – už, P. Papovas nedalyvavo, A. Patackas – už, S. Pečeliūnas – už, S. Petrikis – už, E. Petrošienė – už, A. Petrusevičius – už, R. Pleikys – už, A. Plokšto nedalyvavo, M. Pronckus nedalyvavo, K. Prunskienė nedalyvavo, A. Račas – už, R. Rastauskienė nedalyvavo, A. Raškinis nedalyvavo, J. Razma – už, R. Rutkelytė nedalyvavo, L. Sabutis – už, J. Sadeikienė – už, A. Sakalas nedalyvavo, A. Salamakinis nedalyvavo, A. Saudargas nedalyvavo, J. Senkevičius nedalyvavo, A. Sėjūnas – už, A. Sysas nedalyvavo, K. Skrebys nedalyvavo, S. Slavickas – už, R. Smetona – už, S. Stačiokas – už, Č. Stankevičius – už, A. Stasiškis – už, A. Stasiulevičius – už, V. Stasiūnaitė nedalyvavo, O. Suncovienė – už, P. Šakalinis – už, P. Šalčius nedalyvavo, S. Šaltenis nedalyvavo, K. Šavinis nedalyvavo, M. Šerienė – už, I. Šiaulienė nedalyvavo, G. Šileikis nedalyvavo, A. Šimėnas – už, J. Šimėnas – už, A. Švitra – už, K. Trapikas nedalyvavo, S. Urbonas – už, I. Uždavinys – už, G. Vagnorius nedalyvavo, A. Vaišnora – už, N. Vaitiekūnienė – už, K. Vaitukaitis nedalyvavo, A. Vaižmužis nedalyvavo, J. Valatka nedalyvavo, V. Velikonis nedalyvavo, A. Vidžiūnas – už, V. Vilimas – už, B. Visokavičienė nedalyvavo, V. Zabuakas – už, E. Zingeris nedalyvavo, R. Zuoza nedalyvavo, V. Žiemelis – už, A. Žvaliauskas nedalyvavo.

“Deklaracijos dėl komunizmo ir buvusių komunistinio okupacinio režimo struktūrų vertinimo” priėmimas.

68 balsavo už, prieš – nė vienas, nebuvo taip pat ir susilaikiusių. Todėl skelbiu, kad Lietuvos Respublikos Seimo deklaracija “Dėl komunizmo ir buvusių komunistinio okupacinio režimo struktūrų vertinimo” buvo priimta vienbalsiai.

Prašau S. Pečeliūną.

S. PEČELIŪNAS. Ačiū. Aš norėčiau tiesiog techninės informacijos,

kiek buvo pasirašiusių ir paėmusių balsavimo biuletenius.

PIRMININKAS. Mes tai Jums pateiksim. Jeigu leisit, perduosim komisijai, kad suskaičiuotų.

S. PEČELIŪNAS. Ačiū.

PIRMININKAS. Seimo narė R. Hofertienė.

R. HOFERTIENĖ. Gerbiamieji kolegos, komunistinio okupacinio režimo padariniai mūsų valstybei, mūsų tautai, mūsų tradicijoms, kultūrai ir šiandien dar tebėra labai ryškiai jaučiami ir dar kelis dešimtmečius mes šį skausmą jausime. Todėl šiandien tikrai norėčiau kartu su visais mąstančiais Lietuvos žmonėmis pasidžiaugti, kad priėmėme nors ir švelnią deklaraciją, bet ji bent iš dalies įvardija komunizmo ideologiją ir jos pasekmes. Mane stebina kairiųjų kolegų nerimas, kad tai esą raganų medžioklė. Norėčiau nuraminti – tai nėra jokia raganų medžioklė, tai pačios raganos vis ryškiau kyla į paviršių. Ačiū.

PIRMININKAS. Seimo narys A. Račas.

A. RAČAS. Gerbiamieji kolegos, man teko augti pokario metais. Aš mačiau išniekintos lietuvių tautos sūnus, pamestus turgavietėse, aš prisimenu gimnaziją, kai į klasę ateidavo direktorius ir du stribokai, ištempdavo mergaitę arba berniuką, o visa klasė likdavo verkdama. Balsuodamas už tą rezoliuciją, aš balsavau prieš tą procesą, prieš tai, kas vyko, prieš genocidą, prieš tautos naikinimą. Nebalsavau prieš tą direktorių, kuris galbūt dėl pareigų ir turėjo ateiti į klasę ir parodyti, kur ta mergaitė sėdi. Aš balsavau prieš kratas, kurias patyrė mano šeima, balsavau prieš mano sesers nužudymą, bet nebalsavau prieš kokį nors žmogų. Todėl dabar kreipiuosi į visus Seimo narius, kurių veikla sovietiniais metais buvo susijusi su tuo, kad kartais galbūt buvo siunčiami žmonės į kalėjimus, jų nurodymu buvo daromos kratos ir žmonės atleidžiami iš darbo – sąžiningai prisipažinkite ir atsistatydinkite iš Seimo narių, ir atsipažinkite tautos.

PIRMININKAS. Seimo narys A. Stasiškis.

A. N. STASIŠKIS. Gerbiamieji kolegos, pirmiausia aš norėčiau padėkoti visiems, balsavusiems už šios deklaracijos priėmimą. Kartu norėčiau priminti, kad ji kaip tik sutampa su ta diena, kai minime Žmogaus Teisių deklaracijos 50–metį. Manau, tai yra svarbus ir reikšmingas sutapimas. Taip pat noriu pareikšti užuojautą tiems mūsų kolegoms ir toms partijoms, kurioms aštuonerių metų po Sovietų Sąjungos žlugimo neužteko, kad suvoktų, ką reiškia komunizmo doktrina.

PIRMININKAS. Gerbiamasis Stasiški, dabar prašom... priėmimo procedūrai. Labai atsiprašau. Seimo narys R. Zuoza. Atleiskite, kad iš karto nepastebėjau.

R. ZUOZA. Gerbiamieji Seimo nariai, iš tiesų tokios deklaracijos turėtų būti priimanos visų politinių partijų sutarimu, parlamentinių politinių partijų sutarimu, todėl tas žodis, kad šita deklaracija buvo priimta vienbalsiai, iš tiesų netinka. Vis dėlto trys politinės parlamentinės partinės frakcijos nedalyvavo balsuojant – tai Centro, Socialdemokratų, Lietuvos demokratinė darbo partija, todėl negalima teigti, kad tai yra vieningas Seimo sprendimas. Ačiū.

PIRMININKAS. Ačiū už jūsų pataisymą. Iš tikrųjų tai mano klaida. Iš visų balsavusiųjų 68 balsavo už, nė vienas nesusilaikė, nė vienas nebalsavo prieš. Žinoma, Seimo nariai turi teisę nedalyvauti balsuojant. Prašau Seimo Pirmininką profesorių V. Landsbergį.

V. LANDSBERGIS. Aš noriu padėkoti visiems, kurie parėmė šią idėją ir šią deklaraciją. Tai susipratę žmonės, pilietiškai ir istoriškai matantys Lietuvos reikalus. Prisijungiu prie A. Stasiškio pareikštos užuojautos tiems žmonėms, kuriems dar buvo per trumpa svarstyti, kas buvo komunizmas ir kokie jo nusikaltimai. Iš tiesų, aštuoneri metai dar trumpas laikas, gal po kitų aštuonerių metų jie irgi jau bus supratę.

Turiu dar nusistebėti tokia logika, kuri sako: štai turėtų būti sutarimas, bet mes nesutarsime, mes nebalsuosime, o paskui sakysime, kad nebuvo sutarimo. Labai rafinuota ir primityvi demagogija. Nekartokite to.